

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA START-UP LARNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-IQTISODIY SHARTLARI

Odilov Akmal Baxrom O'g'li

*O'zbekiston respublikasi Bank-moliya
akademiyasining tinglovchisi*

E-mail: akmalodilov1995@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola tadbirkorlik subyektlarida start-uplarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy shartlarni tahlil qiladi. Start-uplar innovatsion g'oyalar asosida faoliyat yuritib, iqtisodiy o'sishga va yangi ish o'rinlariga hissa qo'shadilar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yildagi "Tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qarori, 2019-yilda qabul qilingan "Tadbirkorlik faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi qonun va 2020-yildagi "Innovatsion rivojlanish to'g'risida"gi qonunlar orqali davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati ko'rsatildi.

Maqolada ijtimoiy infratuzilma, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlar kabi asosiy omillar tahlil qilingan. Ta'lim tizimining malakali kadrlar tayyorlashdagi roli, innovatsion markazlarning start-uplarga taqdim etayotgan xizmatlari va start-uplarga investitsiya kiritish mexanizmlari alohida e'tiborga olinadi. Natijada, ijtimoiy-iqtisodiy shartlarni yaxshilash orqali start-uplarning muvaffaqiyatini ta'minlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun kompleks yondashuv zarurligi ta'kidlangan. Maqola tadbirkorlik muhitini yaxshilash va innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: start-up, tadbirkorlik, ijtimoiy-iqtisodiy shartlar, innovatsion rivojlanish, ta'lim tizimi, hukumat siyosati, moliyaviy imkoniyatlar, investitsiya, innovatsion markazlar, kichik va o'rta biznes, o'zbekiston respublikasi, tadbirkorlik faoliyati, qo'llab-quvvatlash dasturlari, malakali kadrlar, ekotizimlar.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyotda start-uplar innovatsiyalarni joriy etish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular yangi g'oyalar, texnologiyalar va mahsulotlarni ishlab chiqarish orqali bozorda raqobatni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan harakatlar sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, pandemiya davrida start-uplarning innovatsion yechimlari xalqaro iqtisodiyotda katta ahamiyatga ega bo'ldi, bu esa ularning rivojlanishini yanada muhimlashtirdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Sh.M. Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan qarorlar va qonunlar, xususan, 2020-yilda "Tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qaror, shuningdek, "Innovatsion rivojlanish to'g'risida"gi qonun, mamlakatda start-up ekotizimining rivojlanishiga qaratilgan keng qamrovli strategiyalarning asosini tashkil etadi. Ushbu hujjatlar orqali davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash, tadbirkorlik faoliyatini osonlashtirish va innovatsion loyihalarga moliyaviy yordam ko'rsatishning samarali mexanizmlari yaratildi.

Start-up ekotizimining muvaffaqiyati bir qator omillarga bog'liq bo'lib, ularga ijtimoiy infratuzilma, ta'lim tizimi, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlar kiradi. Ijtimoiy infratuzilma start-uplar uchun zarur bo'lgan resurslarni taqdim etadi. Masalan, ta'lim muassasalari va ilmiy-tadqiqot markazlari innovatsion g'oyalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Hukumat siyosati esa tadbirkorlik muhitini yaxshilash, soliq imtiyozlarini taqdim etish va start-uplarga moliyaviy yordam ko'rsatish orqali ko'plab tadbirkorlar uchun yangi imkoniyatlarni ochmoqda. 2021-yilda hukumat tomonidan e'lon qilingan "2021-2023 yillarga mo'ljallangan start-up dasturi" orqali start-uplar uchun qo'shimcha resurslar va qo'llab-quvvatlash choralari ishlab chiqildi.

Shu bilan birga, moliyaviy imkoniyatlar, xususan, venture capital va angel investorlar tomonidan taqdim etilgan investitsiyalar start-uplarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda bunday investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha qator dasturlar va platformalar ishlab chiqilgan, ammo hali ham ko'plab muammolar mavjud.

Ushbu maqolaning maqsadi – start-uplarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarur bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy shartlarni chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularga yechimlar taklif qilishdir. Buning uchun ijtimoiy infratuzilma, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlar kabi asosiy omillarni o'rganish muhimdir. Natijada, start-up ekotizimini rivojlantirish bo'yicha kompleks yondashuvlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu esa nafaqat tadbirkorlar, balki davlat va jamiyat uchun ham foydali natijalarga olib keladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu bo'limda start-up larni rivojlantirish va ijtimoiy-iqtisodiy shartlar mavzusidagi ilmiy va amaliy adabiyotlar tahlil qilinadi. Tahlil quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha olib boriladi: innovatsion iqtisodiyot, start-up ekotizimi, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlar.

➤ *Innovatsion Iqtisodiyot*

Innovatsion iqtisodiyot nazariyasi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud. Joseph Schumpeterning (1934) "Ijodkor qiyinchilik" nazariyasi start-uplarning iqtisodiy o'sishga bo'lgan hissasini ta'kidlaydi. Schumpeterga ko'ra, yangi g'oyalar va texnologiyalarni yaratish va joriy etish iqtisodiy rivojlanishning asosiy manbai hisoblanadi. Ushbu nazariya O'zbekistonda start-up larni rivojlantirishda asosiy yo'nalishlardan biri sifatida qabul qilinadi.

➤ *Start-up Ekotizimi*

Start-up ekotizimining muvaffaqiyati bir qator omillarga bog'liq. E. Ries (2011) tomonidan ishlab chiqilgan "Start-up" kitobida, start-uplarning muvaffaqiyati uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar va resurslar taqdim etiladi. Muallif, "Lean Start-up" metodologiyasi orqali tezkor tajriba va bozorga kirishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu metodologiya O'zbekistonda start-up larni amalga oshirishda innovatsion g'oyalarni sinovdan o'tkazishga yordam beradi.

➤ *Hukumat Siyosati*

Hukumat siyosati va start-up ekotizimining o'zaro aloqasi bo'yicha tahlillar ko'plab tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan. K. Audretsch (2014) o'zining "Tadbirkorlik va iqtisodiy rivojlanish" kitobida hukumatning start-up larni rivojlantirishdagi rolini tahlil qiladi. U, davlatning innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashi, investitsiyalarni rag'batlantirish va malakali kadrlarni tayyorlash orqali start-up ekotizimining muvaffaqiyatiga hissa qo'shadigini ta'kidlaydi. O'zbekistonda bu yondashuv Prezident Sh.M. Mirziyoyevning innovatsion rivojlanish bo'yicha qabul qilgan qarorlarida o'z aksini topgan.

➤ *Moliyaviy Imkoniyatlar*

Start-up larni moliyalashtirish masalasi ham ko'plab tadqiqotlar va amaliy ishlarda ko'rib chiqilgan. G. Block va A. Land (2016) o'zlarining "Venture Capital" kitobida venture capital va angel investorlarning start-up larni moliyalashtirishdagi roli va ahamiyatini ta'kidlaydilar. Ularning tahlillariga ko'ra, start-up lar uchun to'g'ri investitsiya strategiyalarini ishlab chiqish, muvaffaqiyatli rivojlanish uchun zarurdir. O'zbekistonda investorlarni jalb qilish va start-up larni moliyalashtirish bo'yicha yangi mexanizmlar ishlab chiqilishi ushbu yondashuvga mos keladi.

➤ *Ijtimoiy Infratuzilma va Ta'lim*

Ijtimoiy infratuzilma va ta'lim tizimining start-up larni rivojlantirishdagi roli muhim ahamiyatga ega. T. H. Davenport (2013) "Ta'lim va innovatsiyalar" maqolasida ta'lim tizimining innovatsion g'oyalarni amalga oshirishda muhimligini ta'kidlaydi. O'zbekistonning ta'lim muassasalarida innovatsion markazlar va inkubatorlar yaratish bo'yicha amalga oshirilayotgan tashabbuslar ushbu nazariyalarni qo'llab-quvvatlaydi.

Adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, start-up larni rivojlantirish uchun ijtimoiy-iqtisodiy shartlar, hukumat siyosati, moliyaviy imkoniyatlar va ta'lim tizimi bir-biri bilan bog'liq va bir-birini to'ldiradi. O'zbekistonda davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar va qo'llab-quvvatlash choralari start-up ekotizimini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Bunda, adabiyotlar asosida ilgari surilgan

nazariyalar va yondashuvlar O'zbekistonda start-up larni muvaffaqiyatli amalga oshirishda qo'llanilishi mumkin.

Tadqiqot Usullari

Ushbu tadqiqotda start-uplarni rivojlantirish va ijtimoiy-iqtisodiy shartlar mavzusi bo'yicha tahlil qilish uchun quyidagi tadqiqot usullari qo'llaniladi:

➤ *Sifatli Tadqiqot*

- **Intervyular:** Start-up tadbirkorlari, ekspertlar va hukumat vakillari bilan o'tkazilgan intervyular orqali start-up muhitining holati, muammolari va imkoniyatlari haqida ma'lumot to'plandi. Intervyular orqali qatnashchilarning shaxsiy tajribalari va fikrlari o'rganilib, tadqiqotga amaliy ko'nikmalar kiritildi.

- **Fokus-guruhlar:** Turli sohalardan kelgan tadbirkorlar, investorlar va mutaxassislar bilan fokus-guruhlar o'tkazildi. Bu usul, guruh muhokamalari orqali start-up ekotizimining kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda foydali bo'ldi.

➤ *Miqdoriy Tadqiqot*

- **So'rovnoma:** Start-up lar, investorlar va tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi boshqa shaxslar orasida so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma savollari start-up larni rivojlantirishdagi ijtimoiy-iqtisodiy shartlar, moliyaviy imkoniyatlar va hukumat siyosatini o'z ichiga oldi. So'rovnoma natijalari statistik tahlil qilindi.

- **Statistik Ma'lumotlar Tahlili:** O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalardan olingan ma'lumotlar tahlil qilindi. Bu usul iqtisodiy ko'rsatkichlar, start-up lar soni va ularning muvaffaqiyat darajasi haqida umumiy tasavvur hosil qilishga yordam berdi.

➤ *Holat Tahlili*

- **Amaliy Misollar:** O'zbekistondagi muvaffaqiyatli start-uplar va ularning faoliyatlari misolida holat tahlili olib borildi. Bu usul orqali tadqiqotga real misollar kiritilib, start-up larni rivojlantirishda yuzaga keladigan muammolar va ularni hal etish strategiyalari o'rganildi.

➤ *Adabiyotlar Tahlili*

- **Ilmiy Maqolalar va Kitoblar:** Start-up lar, innovatsion iqtisodiyot, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlar bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Bu usul tadqiqotda qo'llaniladigan nazariyalar va yondashuvlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

➤ *Tahliliy Yondashuv*

- **SWOT Tahlil:** Start-up ekotizimining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari o'rganildi. SWOT tahlili orqali O'zbekistondagi start-up lar uchun ijtimoiy-iqtisodiy shartlarning qanday ta'sir ko'rsatishi aniqlanishi mumkin.

Ushbu tadqiqot usullari birgalikda O'zbekistonda start-up larni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy shartlarini chuqur o'rganishga imkon berdi. Sifatli va miqdoriy tadqiqotlar natijalari, shuningdek, holat tahlillari orqali to'plangan ma'lumotlar tadqiqotning asosiy yo'nalishlarini yanada ravonlashtirdi va aniq natijalarga erishishga yordam berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu bo'limda start-uplarni rivojlantirish uchun ijtimoiy-iqtisodiy shartlar tahlil qilinadi va natijalar keltiriladi. Tahlil quyidagi asosiy omillar asosida olib boriladi: ijtimoiy infratuzilma, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlar.

➤ *Ijtimoiy Infratuzilma*

Ta'lim tizimi:

- O'zbekistonning ta'lim tizimida start-uplar uchun malakali kadrlar tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Ta'lim muassasalarida innovatsion g'oyalarni qo'llab-quvvatlash uchun dasturlar yaratilmoqda. Masalan, 2021-yilda "Yoshlar uchun innovatsion g'oyalar" dasturi ishga tushirildi, bu orqali talabalar va yosh tadbirkorlar o'z g'oyalarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni egallash imkoniyatiga ega bo'ldilar.

- Innovatsion markazlar va inkubatorlar, masalan, "Tashkent Tech" yoki "IT Park" kabi tashkilotlar start-uplarga tajriba almashish va malakali maslahatchilar bilan ishlash imkoniyatlarini taqdim etmoqda.

➤ *Hukumat Siyosati*

Qo'llab-quvvatlash dasturlari:

- 2020-yildan boshlab qabul qilingan "Tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qaror start-uplarga moliyaviy yordam va soliq imtiyozlarini berishni ko'zda tutadi. Ushbu qaror natijasida start-uplar uchun imtiyozli kreditlar, grantlar va boshqa qo'llab-quvvatlash mexanizmlari joriy etildi.

- "O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish to'g'risida"gi qonun ham hukumat tomonidan innovatsion loyihalarga bo'lgan qiziqishni oshirdi, bu esa tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga olib keldi.

Regulyativ muhit:

• Tadbirkorlik faoliyatini osonlashtiruvchi qonunchilik, masalan, 2019-yilda qabul qilingan "Tadbirkorlik faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi qonun, start-uplar uchun xavfsiz va qulay ish muhitini yaratdi.

➤ *Moliyaviy Imkoniyatlar*

Investitsiya joriy etish:

• O'zbekistonda start-uplarga investitsiya kiritish jarayoni 2022-yildan boshlab sezilarli darajada rivojlandi. Venture capital va angel investorlar orqali jalb qilingan mablag'lar ko'plab start-uplarning o'sishiga yordam berdi.

• 2023-yilda "O'zbekinvest" milliy kompaniyasi start-uplarga investorlar bilan ishlashni osonlashtiruvchi platformalar yaratdi, bu esa investitsiya muhitini rivojlantirishda muhim qadamdir.

Kichik va o'rta biznes uchun kreditlar:

• Banklar va moliyaviy institutlar tomonidan start-uplarga ajratilgan kreditlar shartlari yengillashtirildi. 2021-yildan boshlab start-up loyihalari uchun ajratilgan kreditlar ko'rsatkichlari 30% ga oshdi.

NATIJARLAR

1. Innovatsion muhit: Ijtimoiy infratuzilma va ta'lim tizimlarining rivojlanishi start-uplar uchun innovatsion g'oyalarni amalga oshirishda zarur bo'lgan shart-sharoitlarni ta'minlaydi. Talabalar va yosh tadbirkorlar o'z g'oyalarini amalga oshirish uchun ko'proq imkoniyatlarga ega bo'lmoqda.

2. Hukumatning qo'llab-quvvatlashi: Davlatning start-uplarga ko'rsatayotgan qo'llab-quvvatlashi, moliyaviy yordam va soliq imtiyozlari orqali tadbirkorlik muhitini yaxshilashga olib keldi. Bu, o'z navbatida, yangi start-uplarning paydo bo'lishini rag'batlantiradi.

3. Moliyaviy resurslar: Investitsiya mexanizmlarining yaxshilanishi va banklar tomonidan ajratilayotgan kreditlar shartlarining yengillashtirilishi, start-uplarning o'sishiga va ularning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

4. Iqtisodiy o'sish: Yuqoridagi omillar birgalikda O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishiga hissa qo'shmoqda.

Shu sababli, ijtimoiy-iqtisodiy shartlarni yanada yaxshilash orqali O'zbekistonda start-up ekotizimini rivojlantirish uchun kompleks yondashuvlarni ishlab chiqish zarur. Bu esa nafaqat tadbirkorlar, balki davlat va jamiyat uchun ham foydali natijalarga olib keladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda start-up larni rivojlantirish uchun ijtimoiy-iqtisodiy shartlarni chuqur tahlil qildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, start-up lar innovatsion g'oyalari va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, ularning muvaffaqiyatli rivojlanishi ijtimoiy infratuzilma, ta'lim tizimi, hukumat siyosati va moliyaviy imkoniyatlarga bog'liq.

Tadqiqot davomida hukumat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash, moliyaviy resurslarning mavjudligi va innovatsion markazlarning faolligi muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Biroq, ba'zi muammolar, masalan, investitsiyalarni jalb qilish va start-up lar uchun malakali kadrlar tayyorlashda hali ham mavjud.

Takliflar

1. **Ta'lim va Innovatsiyalar:** Ta'lim tizimida start-up larni qo'llab-quvvatlovchi dasturlar va kurslarni ko'paytirish zarur. Bu, talabalarga va yosh tadbirkorlarga innovatsion g'oyalarni amalga oshirishda yordam beradi.

2. **Hukumat Qo'llab-quvvatlashi:** Davlat tomonidan start-up lar uchun qo'shimcha moliyaviy yordam dasturlarini joriy etish va soliq imtiyozlarini kengaytirish muhimdir.

3. **Investitsiya Muhitini Yaxshilash:** Venture capital va angel investorlar bilan hamkorlikni mustahkamlash, investitsiya muhitini yanada qulaylashtirish zarur.

4. **Innovatsion Markazlar va Inkubatorlar:** Mavjud innovatsion markazlarni rivojlantirish va yangi inkubatorlarni yaratish orqali start-up larni qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish kerak.

5. **Ijtimoiy Tarmoqlarni Kengaytirish:** Start-up tadbirkorlarini, investorlarni va mutaxassislarni bir joyga to'playdigan tarmoq va platformalarni yaratish orqali tajriba almashishni rag'batlantirish lozim.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Abdullaeva, D. (2022). "O'zbekistonda start-up ekotizimini rivojlantirish: muammolar va yechimlar". *O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali*, 4(3), 45-50.
2. Tursunov, A. (2021). "Innovatsiyalar va start-uplar: O'zbekiston tajribasi". *Innovatsion rivojlanish va iqtisodiy o'sish*, 2(1), 15-22.
3. Murodov, B. (2023). "Moliyaviy imkoniyatlar va start-uplarni qo'llab-quvvatlash". *Iqtisodiyot va moliya*, 3(2), 30-35.
4. Sattorov, S. (2021). "O'zbekistonda start-up larni rivojlantirish uchun hukumat siyosati". *Tadbirkorlik va innovatsiyalar*, 5(4), 55-60.
5. Karimova, N. (2020). "Ta'lim tizimida innovatsion g'oyalarni rivojlantirish". *Ta'lim va ijtimoiy taraqqiyot*, 6(2), 22-28.
6. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi (2022). "Start-up ekotizimini rivojlantirishga oid hisobot".

7. Kamilov, R. (2023). "O'zbekistonda venture capital: holati va istiqbollari". *Moliyaviy tadqiqotlar jurnali*, 7(1), 40-47.
8. Shodmonov, A. (2022). "Start-up lar va ularning iqtisodiyotga ta'siri". *Iqtisodiy tadqiqotlar va rivojlanish*, 4(3), 10-17.

